

Kaštieľ Coburgovcov v Jelšave

Správa o zrealizovaných prácach na obnove NKP v rámci NP Ľudia a hrady

Mesto Jelšava, vlastník NKP „Kaštieľ Coburgovcov“, č. ÚZPF 509/1-2 kaštieľ a záhrada, zapísaný v zozname NKP s prioritou ochrany a obnovy,

od septembra 2022 do decembra 2023

realizovalo projekt obnovy/ záchranných prác so zapojením miestnych pracovníkov v rámci národného projektu „Zvýšenie zamestnanosti a zamestnateľnosti ľudí žijúcich v lokalitách s prítomnosťou MRK realizáciou obnovy kultúrneho dedičstva“.

Do projektu bolo zapojených 18 pracovníkov,

z toho 9 odborní, 6 pomocní, 1 koordinátor a 2 majstri.

Projekt bol realizovaný vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Hlavný cieľ národného projektu: Poskytovanie individualizovanej podpory osobám ohrozeným chudobou a sociálnym vylúčením, vrátane osôb z prostredia MRK

Nenávratný finančný príspevok: 9 002 995,09 EUR

Riadiaci orgán: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Sprostredkovateľský orgán: Ministerstvo vnútra SR

Realizačný orgán: Ministerstvo kultúry SR

Podporených bolo spolu: 25 národných kultúrnych pamiatok

Mesto Jelšava získalo finančný príspevok vo výške: **389.094,46 €**

Na personálne výdavky sa čerpala suma: 350.339,46 €

a paušálne výdavky vo výške: 38.755 € boli použité na nákup materiálu, náradia, odmeny pre výskumníkov i projektantov, úhrada stravných lístkov a vývozov stavebnej sutiny.

Čerpanie financií sa riadilo predpísanou schémou a pre úspešnú realizáciu tohto projektu sa z mestského rozpočtu uhradila suma vo výške: 4.480 €.

Pred skončením projektu, v decembri 2023, sme čerpali ďalší finančný príspevok vo výške **1,800 €**, ktorý bol predmetom dodatku určený na nákup náradia a materiálu.

Realizácia zásahov bola prípustná v zmysle platného rozhodnutia č. KPUBB-2013/16874-2/67738/HUN, zo dňa 24.10.2013 k obnove kaštieľa všeobecne a platných záväzných stanovísk:

zo dňa 18.12.2014 k dokumentácii *Statický posudok návrh zabezpečovacích prác;*

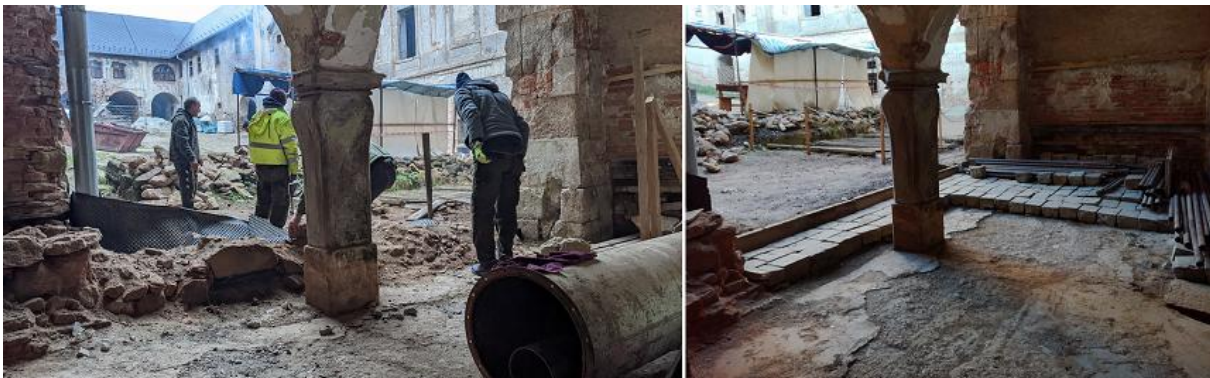
zo dňa 30.10.2015 k dokumentácii *Sanácia vlhkosti objektu a návrh zabezpečovacích prác na odstránenie havarijného stavu statiky objektu – 2. etapa.*

Archeologický výskum sa realizoval v zmysle rozhodnutia zo dňa 13.04.2023.

Súčasťou aktivít realizácie tohto projektu bola aj spolupráca so statikom, architektom a výskumníkom v oblasti architektonicko-historického výskumu. Výstupom aktivít sú tri nové dokumentácie: *Projekt statického zabezpečenia suterénu kaštieľa; Kaštieľ Coburgovcov v Jelšave - Obnova komunikačných vstupov do suterénu; Návrh obnovy vybraných častí kaštieľa v rámci prebiehajúcej obnovy "NP Hrady a Ľudia".*

Zrealizované práce – vyhodnotenie obdobia od 09/2022 do 12/2023:

Zásah A.1 - osadenie dažďovej kanalizácie, vysprávka a hydroizolácia múrov - JV dvorová fasáda hlavného krídla – zásah ukončený.

Zásah A.2 – statická konsolidácia suterénu so sfunkčnením druhého vstupu/výstupu zo suterénu v miestach veže pri vstupe do ľadovne
Rozsiahly zásah s postupnými krokmi realizácie a spracovanými dvomi dokumentáciami. V rámci realizácie prác v suteréne sme aktívne komunikovali a spolupracovali s výskumníkom, statikom, archeológom a architektom.

Výstupom sú dve dokumentácie *Projekt statického zabezpečenia suterénu kaštieľa* a *Obnova komunikačných vstupov do suterénu*, ktoré sme predložili na schválenie a na základe ktorých budeme pokračovať v obnove a statickom zabezpečení suterénu v ďalšom období.

Zrealizované práce v suteréne:

- obnova nosného piliera veže kaštieľa

V minulosti nosný pilier rozobratý a použitý na nevhodný zásah, oporný múrik nasucho vyskladaný pre návozy zeminy – po statickej konsolidácii priestoru v suteréne bude pod dohľadom archeológa zemina vyvezená, predpokladajú sa nálezy - ľudské pozostatky z čias 2. sv. vojny.

Pre potreby obnovy piliera - stavebný materiál, sa nasucho vyskladaný múr rozobral:

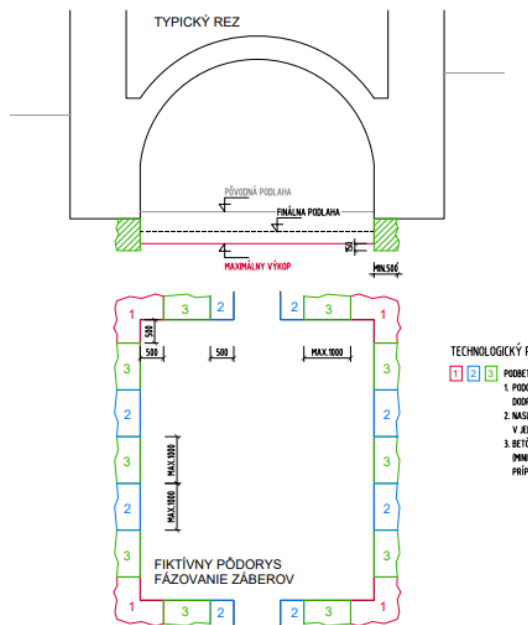
- odstránenie betónovej podlahy v strednej časti suterénu

- vyčistenie priestoru pod prepadnutou klenbou a stavba dočasnej drevenej konštrukcie – ramenátu pre potreby obnovy poškodenej klenby:

K obnove prepadnutej klenby bude možné pristúpiť až po tom, ako sa podchytiť základy múrov suterénu v zmysle projektu statického zabezpečenia suterénu – výkres vpravo a obnoví sa murivo klenby v jeho päte.

- podmurovanie základov veže kaštieľa: farebné kruhy na fotkách označujú dva kamene, ktoré boli uložené len tak na zemi. Táto realizácia bola opravou nedôsledného stavebného postupu v minulosti.

- murovanie tehlového muriva a oblúkov pri výstupe zo suterénu pod vežou

- nové dvere do suterénu, pôvodný vstup pod schodiskom barokového krídla

Priesaková voda – zistenie vyvierania a priebeh spôsobu odvodnenia suterénu

- nájdený tehlový prah v otvore výstupu zo suterénu a vyvieranie priesakovej vody

- odvodnenie suterénu cez nájdený trativod, ktorý po dvoch týždňoch stratil funkciu

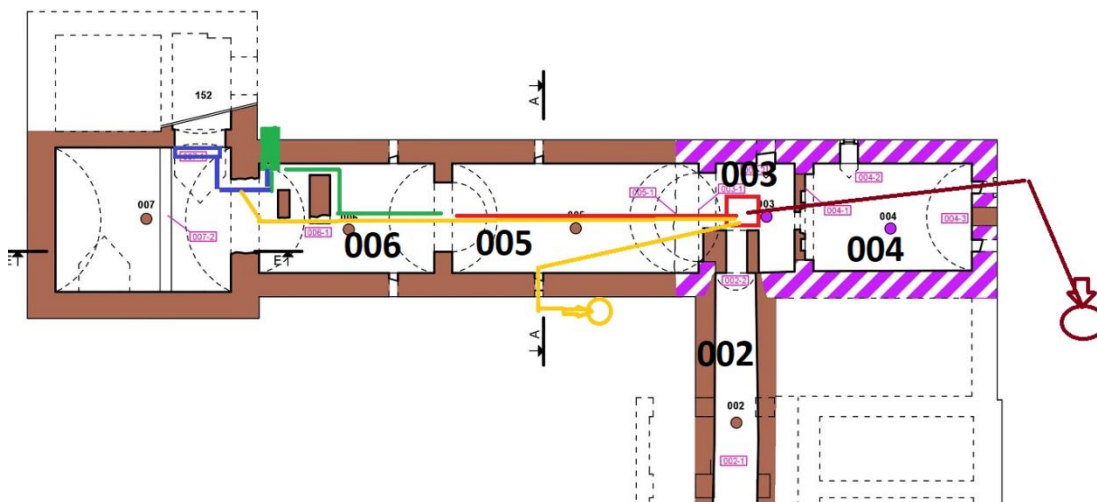
Objavený trativod sa po dvoch týždňoch naplnil vodou a už neplnil svoju funkciu. Predpokladáme že v minulosti (50.-60. roky 20. stor.) pri stavbe susediacej bytovky došlo k narušeniu trasy trativodu a tak stratil svoju funkciu. Bolo treba hľadať iné riešenie.

- odvodnenie suterénu po celej dĺžke do existujúcej šachty a zautomatizovanie vyčerpávania priesakovej vody:

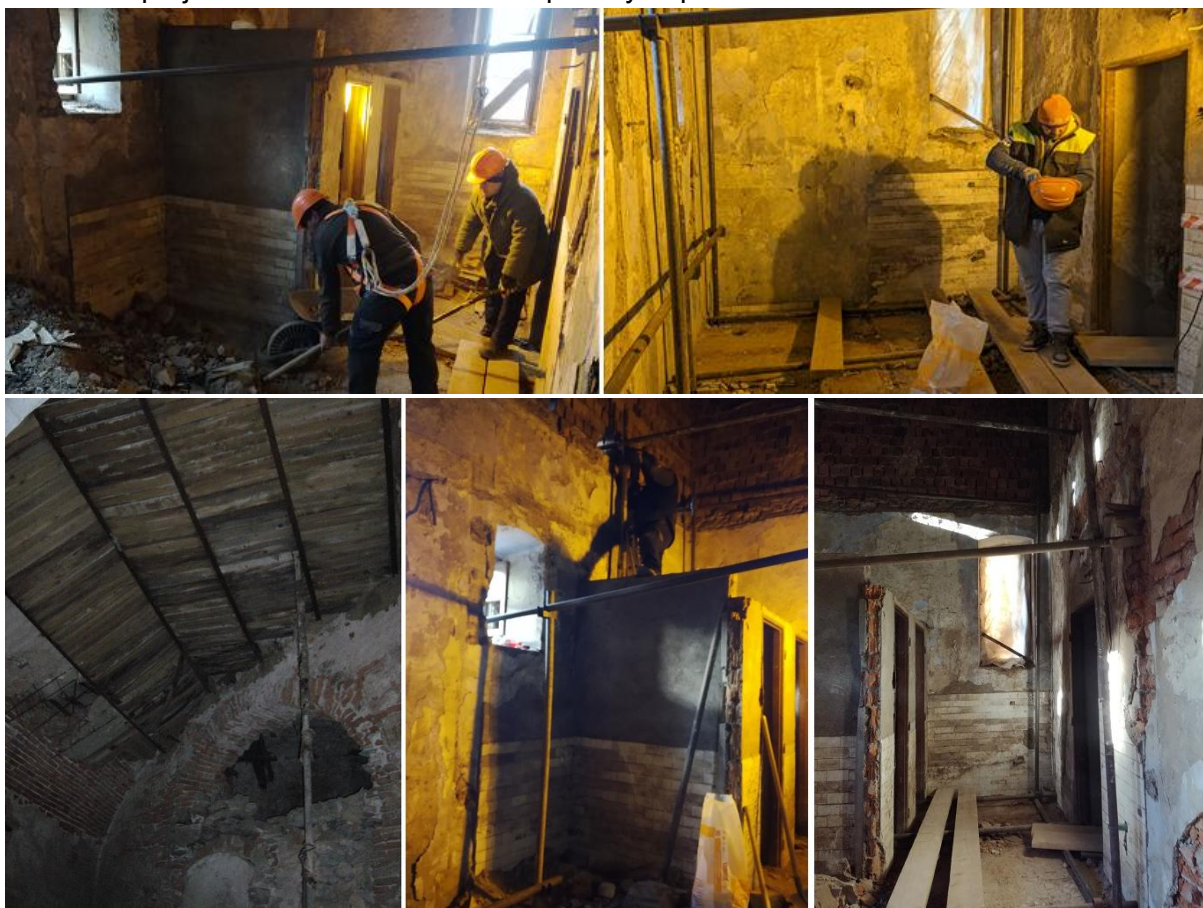

Schéma zmeny spôsobu odvodnenia suterénu:

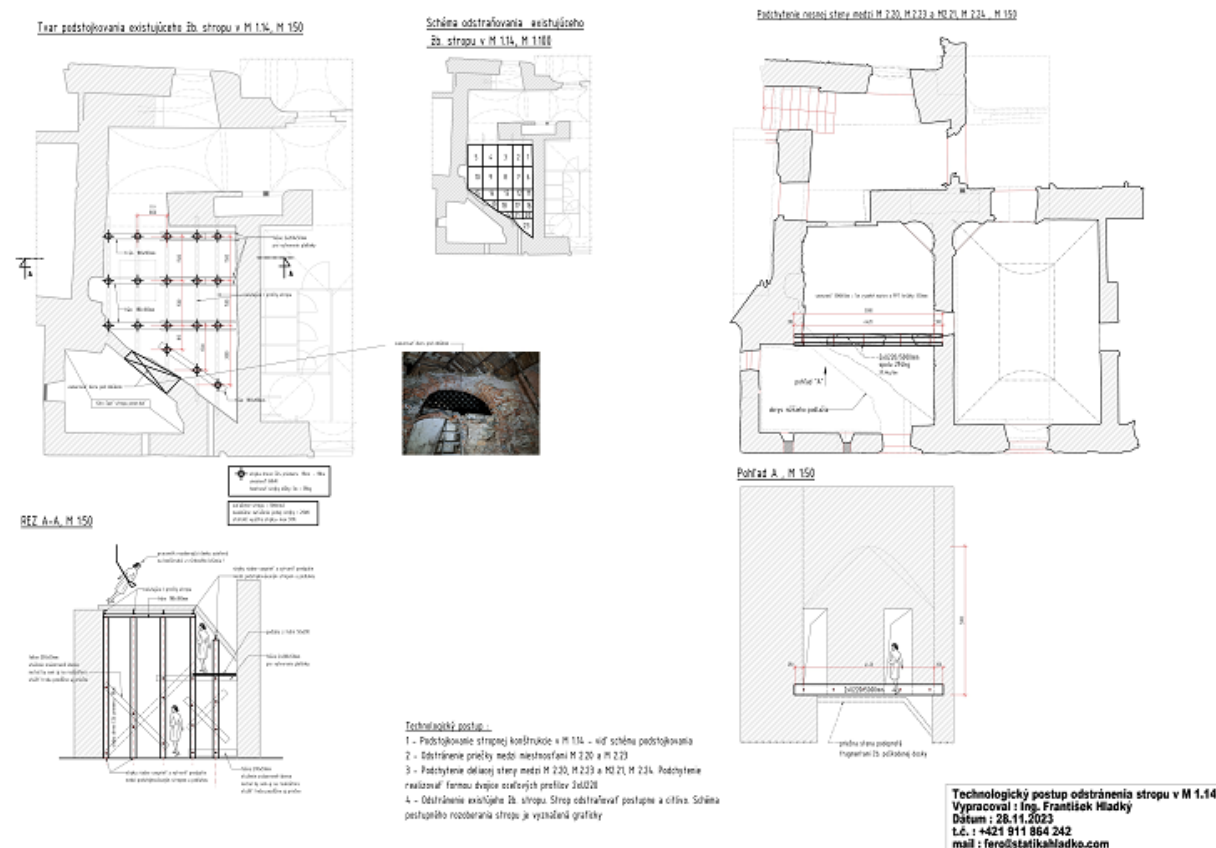
- **červenou farbou** je označený rigol v strednej časti (005) a existujúca šachta (003)
- **hnedom farbou** je označená trasa pôvodne občasného vyčerpávania vody do šachty dažďovej kanalizácie pred kaštieľom
- **zelenou farbou** je označená trasa nájdeného kamenného rigola so sklonom a vyústením do trativodu
- **modrou farbou** je označené miesto s aktívnym vyvieraním priesakovej vody a trasa pri využítí trativodu
- **žltou farbou** je označená úprava trasy odvodu vody do existujúcej šachty a jej regulované odčerpávanie do dažďového zvodu v rohu nádvorja kaštieľa

Zásah A.3 – odstránenie stropu 1NP/podlahy 2NP a novodobých priečok v inkriminovanej časti JZ krídla – zásah zrealizovaný čiastočne. Náročný zásah na bezpečnosť pri práci, do skončenia projektu odstránené novodobé priečky a postavené závesné lešenie:

Technologický postup pre pokračovanie búracích prác v inkriminovanej časti. Pred búracími prácami bude nutné podoprieť strop na 1NP v zmysle návrhu od statika:

Ďalšie zásahy na obnove kaštieľa:

Revitalizácia otvorov a ich výplní v SZ prechode do záhrady a sanácia podlažia prislúchajúcich miestností. Pôvodný názov zásahu: Statické zabezpečenie/podmurovanie renesančného okenného ostenia a nové sprístupnenie miestnosti č. 143 z predsiene severnej bašty (miestnosť č. 141) a úprava týchto priestorov – zmena názvu dôvod: Pri čistení podkladu na podmurovanie „okenného“ ostenia bol zistený kamenný prah pôvodného dverného otvoru. Plánovaný zámer metodika na domurovania tohto otvoru sa zmenil.

Postupnosť zásahu:

- otvor na sprístupnenie miestnosti č. 143 z priestoru č. 141 vyburaný
- odstránenie betónovej podlahy v M143 a archeologický výskum v miestnosti
- obnovený komínový otvor v M143 z dôvodu krížového prevetrávania miestnosti
- v otvore pod kamenným svetlíkom sa našiel kamenný prah
- oprava uloženia kamenných prvkov svetlíka
- sanácia vlhkého muriva obetovanou omietkou
- výroba a osadenie zárubní, dverí pre vstup do M143 a M141 z podchodu do záhrady
- murárske zásahy na doplnení muriva na dvere do M141 a oprava omietky v podchode v miestach dverových otvorov
- archeologický výskum v M141 a M142

- nové dvere a zárubne - dva vstupy (fotka vľavo), fotka vpravo - oprava uloženia kamenných prvkov svetlíka:

- výroba a osadenie zárubní pre vstup do M141:

- archeologický výskum a znižovanie podlahy v M141 a M142:

Sanácia vlhkosti čelnej fasády – odstránenie betónového múrika a navážky zeminy

1. etapa – odstránenie stromoradia líp pred čelnou fasádou kaštieľa
 2. etapa – odstránenie betónového múrika a navážky zeminy pod dohľadom archeológa, ktorý nariadil v miestach nálezov archeologické sondy – zistenia – vid' správu z výskumu, pri tejto aktivite aj práca zemných strojov
- úprava terénu s osadením dažďovej kanalizácie zo strešných zvodov
 - oprava chodníka
 - sanácia muriva obetovanou omietkou

Sanácia vlhkosti bočnej fasády hlavného krídla a obnova muriva v soklovej časti

- dočasné osadenie potrubí na odvod dažďovej vody z troch strešných zvodov

- obnova silno degradovaného muriva – čistenie, vysekávanie, odsolovanie, vysprávky muriva v kavernách
- sanácia muriva – nanášaním obetovanej omietky

Obnova okenných otvorov a okien

V roku 2022 sme začali s obnovou muriva a omietky vo výklenku čelnej fasády pred osadením novej mreže a osadenie okna v druhom výklenku po osadení zrepasovanej mreže. *Repas, výroba a osadenie mreží – realizácia iného projektu finančne podporeného BBSK v roku 2022.*

Stav pred začiatkom realizácie, september 2022:

Stav po realizácii, resp. po aktivitách na úpravách okna, parapetu, omietky, január 2023:

Ďalej obnova jedného okna na JZ fasáde hlavného krídla – okno na fasáde od hlavnej cesty:

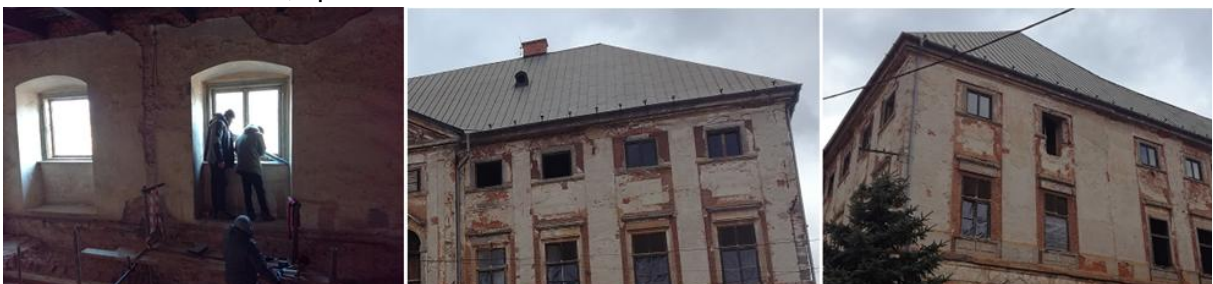
Ďalšie obnovy okien na čelnej fasáde 1NP: dve okná rôznej miestnosti a okno vedľa brány:

Obnova okien na 2NP, spolu 3 okná a dubové špalety:

Obnova okien na 3NP, spolu 5 okien:

Priebeh prác na obnove rámov a zasklievaní:

Zrealizovaná obnova okenných otvorov a okien v počte 13 ks spolu, z toho na 1NP obnovených spolu 5 okien, na 2NP 3 okná a drevené špalety, na 3NP spolu 5 okien. Obnovu okien sme riešili provízorne po dohode s metodikom KPÚ BB podľa známeho vizuálu – išlo o repas dochovaných rámov a ich osadenie.

Pri priebežnej realizácii tohto zásahu vznikol paradox, prospešný pre kaštieľ, no realizácia sa oddialila. V mesiaci jún počas kultúrneho podujatia konaného v kaštieli – vernisáž obrazov miestnej autorky Evy Wilson, bola predstavená ponuka, že autorka chce zaplatiť obnovu jedného okna. K tejto myšlienke zaplatiť obnovu okna v kaštieli, sa pridali viacerí. Keďže ide o seriózných donorov, aj prístup k realizácii už musí byť trvalý, t.j. funkčný a tu už pamiatkar/metodik KPU BB vyžaduje rozhodnutie o metodike pri obnove okien, súčasťou ktorého budú výkresy na zhotovenie replík okien. Zmluva s architektom na zhotovenie takýchto výkresov sa podpísala až ku koncu októbra 2023. Celá táto situácia posúva obnovu okien na vyšší level, takže začiatok realizácie obnovy okien s miestnymi pracovníkmi priniesol viac ako želaný efekt.

Úprava/sfunkčnenie otvoru okna a sanácia soklovej časti na renesančnej fasáde, miestnosť č. 122

Stav pred, počas a po realizácii:

Podlahy v rôznych častiach kaštieľa a ich realizácie

- na 3NP sa v štyroch miestnostiach realizovala liata podlaha s použitím sutiny a vápenno-trasového pojiva. Tento zásah bol náročný na prípravu materiálu (sutina rôznych frakcií – dvojstupňové preosievanie) a logistiku presunu hmôt pre malé skladovacie priestory na druhom poschodí. Spracovalo a vyneslo sa viac ako 20 metrov kubických sutiny, z toho zruba 10 m³ ako podsyp a 10 m³ do liatej podlahy.

Príbeh jednej zo štyroch miestností:

- na 4 NP oprava poškodenej časti podlahy s betónovým poterom, pri ktorej bola nutná aj výmena trapézového plechu - strop 3NP.

- na 1 NP v dvoch miestnostiach tehlová podlaha z odpadových tehál kladených do suchého lôžka, M106 a M123

- na 1NP rožná miestnosť hlavného krídla M116 – podlaha z odpadových paliet a sanácia stien: odstránenie nevhodného olejového náteru a nanosenie obetovanej omietky na zavlhnuté tehlové murivo

Úprava priestorov toaliet na 1NP (omietky, podlaha, osadenie potrubí a vybavenia)

- obnova poškodenej omietky na strope pred vstupom do toaliet
- odstraňovanie starých náterov na drevených dverách – vstup na barokové schodisko
Pri čistení novodobých náterov na dverách sme zistili, že predné dvere aj so zárubňou boli osadené v 50. rokoch 20. stor. a zadné dvere i zárubňa sú zo staršej etapy stavebných úprav tohto priestoru (odlišná farebnosť prvotného náteru). Z dôvodu čistej prezentácie barokových pilierov sme sa rozhodli mladšie dvere aj so zárubňou zosadiť a ponechať uskladnené v kaštieli.

Obnova priestorov toaliet – zámerom bolo esteticky odlíšiť novodobé zásahy z polovice 20.stor. od starších konštrukcií. Odstránila sa betónová podlaha a odprezentovala sa zachovaná časť kamennej dlažby pôvodnej podesty barokového schodiska. Odstránili sa žlté kachličky a obnovila sa omietka v rôznych štruktúrach podľa datovania jednotlivých múrov, nakoľko pochádzajú z rôznych stavebných etáp.

Úprava terénu pri renesančnej JZ fasáde v dĺžke troch miestností s priznaním torza historickej dlažby

Obnova muriva, pôvodne kamenného, na renesančnej fasáde z 2. etapy stavebných úprav kaštieľa. Poškodené tehlové murivo ohraňovalo nakladací/vykladací otvor a bolo z neskorších úprav miestnosti č. 127.

Východzí stav pre tieto zásahy:

Úprava terénu a osadenie kanalizácie na odvod dažďovej vody zo zvodu:

Obnova kamenného muriva s ponechaním vetracieho otvoru na prevetrávanie silno zasoleného muriva v M127, celkový pohľad na upravený priestor s torzom historickej dlažby:

Obnova ohradného múru sa v sezóne 2022-2023 nekonala, nakoľko zistenia pri archeologickom výskume neboli podľa očakávaného. Je nutné ich zapracovať do výskumu a ďalšej dokumentácie pre obnovu ohradného múru.

Doplnené zásahy v zmysle potrieb novej PD obnovy kaštieľa, podpisy zmlúv s architektami prebehli v októbri 2023 – archeologický výskum v troch miestnostiach:

1/ Prevenie podlažia historickej výplne špalety okenného otvoru a možnosti pre niveletu podlahy v miestnosti M 105 - overenie výšky rubu kamennej klenby suterénu

2/ Odborný radca KPÚ BB/pamiatkarka – archeologička predpísala preskúmanie miestnosti M117 za účelom preverenia výšky koruny základov renesančného múru v zásype pod podlahou.

3/ Vybúranie zámurovky a s odstránením sutiny a navážky na preskúmanie pôvodnej nivelety podlahy a prezentácia/potvrdenie pôvodného vstupu do miestnosti M116.

Zásah 1/ - priebeh prác v interiéri aj exteriéri:

Zásah 2/ - priebeh prác na archeologickom výskume:

Zásah 3/ - priebeh prác na sprístupnení a výskume nového spojovacieho priestoru:

Sanácia tehlového muriva

Pri viacerých zásahoch som spomínala nanášanie tzv. obetovanej/chudobnej omietky, ktorá pri nútenom (pravidelné zvlhčovanie) alebo prirodzenom zavíhaní na seba viaže soli z muriva a dosiahne sa tiež estetickjší vzhľad ako pohľad na poškodené, stále droliace sa tehly. Nejde o finálnu úpravu stien, ale o dočasné – sanačné riešenie, pričom pred finálnou obnovou omietok sa táto vrstva odstráni. Pred nanosením tzv. obetovanej omietky, ktorá je chudobnejšia na vápno ako bežná omietka, murivo vždy dôkladne mechanicky vyčistíme a následne vymyjeme vodou.

Týmto spôsobom sme ošetrovali tehlové murivo na viacerých miestach.

V mesiaci august 2023 sme týmto postupom ošetrili aj poškodené tehlové murivo v hlavnom prejazde s cieľom zachovať obrysy rôznych zámuroviek a čitateľných stôp iných stavebných úprav priestoru v minulosti. V niektorých miestach sme uvoľnené murivo po dôkladnom vyčistení dopĺňali kameňom alebo tehlou:

V mesiaci jún 2023 sme týmto postupom ošetrili aj výklenok vo veži kaštieľa.
Práce na odstraňovaní starých dosiek, ošetrovanie tráv torza sýpky z 19.stor. a sanácia historického výplňového muriva tak, aby bolo prezentované kamenné ostenie pôvodného barokového okna; výklenok a priestory sýpky po revitalizácii, vo výklenku prezentácia kamenných článkov nájdených v kaštieli, tzv. lapidárium:

Osadenie a výroba dverí – v mesiaci december sme uzavreli priestor v rohu SV dvorovej fasády:

Spracovala: Ing. Viera Kozárová
Január 2024